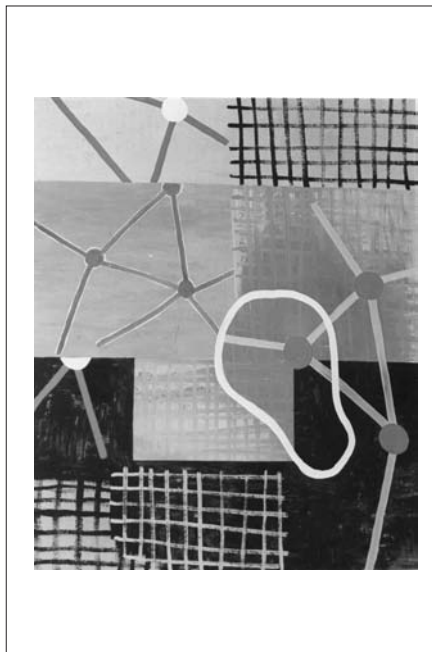

«Encara t'oprimeixen dues cadenes adamantines», li retreu Agustí a Francesco, al començament del tercer i últim llibre del *Secretum*. I les anomena: «l'amor i la glòria». S'enuncia així la doble tensió que marca l'itinerari petrarquià tant en el diàleg que es constitueix en llibre (amb el títol, *Secretum meum*, glossat al final amb la fórmula de *secreto conflictu curarum mearum*) com en la construcció del *De rerum vulgarium fragmenta* que, a partir del segle XVI, serà anomenat *Canzoniere*. Si, d'una banda, és veritat que el *Cançonier* s'obre amb un sonet en què el poeta s'atribueix un *primo giovenil errore* (l'amor per Laura), de l'altra, el nom de la dona estimada s'entrellaça amb el de l'arbre que representa la fama conquerida (el llo- rer). I aquesta parella forma una isotopia (*Laura: lauro*) que domina tot el recull de poemes i que genera altres oposicions derivades, homòfones o semblants, com ara *l'aura: l'auro* (l'aire i l'or). El concepte d'isotopia com a model per a una geografia textual de la lírica de Petrarca el va introduir Cesare Segre, i ens va avisar que era vàlid només sota condició que li donéssim un valor semàntic afegit, per distingir-lo de les ressonàncies, de les al·literacions o d'altres figures retòriques ja codificades. Ja Agustí ho declarava en el diàleg: «Per això et vas apassionar amb tant d'esforç per la làurea, ja fos imperial o poètica, perquè ella duia aquell nom; i des d'aleshores gairebé no t'ha sortit cap poema que no esmentés el llo- rer». La glòria, Petrarca la va obtenir el 1341, quan va ser coronat com a Poeta al Campidoglio, tot i que alguns anys després en parlaria com d'una ambició juvenil que l'havia convertit en una víctima de l'enveja de la gent.

El *Secretum* indica, amb el mateix títol, la voluntat de l'escriptor que el text quedés amagat, i, en vida de Petrarca, pocs amics, entre els quals potser hem d'incloure Boccaccio, en devien haver sabut alguna cosa. A més a més, fins a la segona meitat del segle passat, els comentaristes col·locaven l'escriptura del llibre en el mateix període en què Petrarca havia imaginat que es desenvolupava el diàleg entre Francesco i Agustí, a la presència silenciosa de la Veritat. Així, doncs, les dates que es troben dins el text remetent a un espai temporal entre el 1342 i el 1343, on hom ha cercat la motivació d'una crisi personal de l'escriptor. Ara bé, aquesta presumpta crisi ha estat el leitmotiv de tot un recorregut crítico-

Entre l'autobiografia i la poètica

biogràfic al qual s'hi va oposar, entre d'altres, la lectura de Francisco Rico. Ara fa trenta anys, en el seu estudi *Vida u obra de Francesco Petrarca*, Rico va demostrar que l'escriptura del *Secretum* era molt més tardana: hauria començat el 1347 per acabar el 1353, a banda d'una revisió portada a terme l'any 1358. Si tot això és correcte, si, en definitiva, el temps de l'acció i el de la redacció no coincideixen, resta només la possibilitat de tornar a plantejar la natura de la «crisi» de Petrarca per posar-la en contacte amb la composició contemporània del *Cançonier*, com ha fet la majoria dels estudiosos en els darrers anys.

«Seré amb mi tant que podré, i em colliré els fragments esparsos de l'ànima», diu Francesco al final del diàleg. I aquest *sparsa anime fragmenta recolligam* és, fet i fet, el motiu central del *Cançonier*, el reflex de les *rime sparse*

que apareixen en l'incipit proemial. Podríem continuar amb aquest joc de correspondències fins a juxtaposar tot el primer sonet al *Secretum*. «T'hauria de fer vergonya sentir-te dir que ets un vell amador, ser fa tant de temps motiu d'enraonies», diu Agustí. I Petrarca, al primer tercet del sonet, admetia: «*Ma ben veggio or sí come al popol tutto / favola fui gran tempo, onde sovente / di me medesimo meco mi vergogno*». Són connexions que qualsevol expert de Petrarca coneix i que han estat prou estudiades, ja que la cohesió extrema de l'obra de Petrarca té, en aquest *libellus*, la dimensió del retrat de l'autor, la força del discurs *sub specie autobiographiae*, com ens el presenta a l'epístola no acabada *Posteritati*. Francesco i Agustí, fora de les seves caracteritzacions, són dos personatges que representen, en realitat, el mateix poeta, i l'intent de *mutatio vitae* que Agustí imposa —i que Francesco accepta amb prudència i distíngu— correspon al projecte que Petrarca actuarà a partir de la meitat dels anys quaranta. Amb la qual cosa, la reflexió autobiogràfica del *Secretum* s'entrellaça amb una poètica *in fieri* que l'escriptor continuarà i perfeccionarà fins a la mort.

D'aquesta edició catalana, m'interessa evidenciar tres aspectes. El primer és que Xavier Riu en fa una traducció magnífica, perquè aconsegueix mantenir el to díscol amb el qual Francesco intenta oposar-se a l'autoritat d'Agustí, amb un llenguatge familiar no exempt d'algunes instàncies de rebel·lió que, tanmateix, mai no arriben a manifestar-se obertament. La segona observació és que Riu, que és un especialista de cultura clàssica, opta per mantenir el mateix to també en el seu pròleg, i aquí crec que s'equivoca, perquè la simplificació col·loquial d'un *status quaestionis* —d'altra banda impecable pels continguts— no era ben bé necessària. La tercera constatació és un suggeriment cap al futur: atès el format reduït del llibre, hauria estat bo que l'editorial Quaderns Crema ens hagués ofert un text bilingüe. Hauria estat una ocasió més per reforçar una operació que ja es mereix un gran elogi: la recuperació d'un llibre que és a la base de la cultura humanística i que, cal esperar, aviat es trobarà al costat de la versió completa del *Cançonier* en català, de la qual Miquel Desclot ja ens n'ha donat una primera prova excel·lent.

Francesco Ardolino

Francesco Petrarca
Secretum

Trad. i pròleg de Xavier Riu
Quaderns Crema, Barcelona, 2004
189 pàgs.